

OPWINDING OVER REGELS

In de onlangs verschenen boeken *Het smalle pad* (J.H. Timman) en *De Koning* (J.H. Donner) wordt aandacht besteed aan het bijzondere eindspel Timman-Velimirović (Rio de Janeiro, 1979). Vooral bij Donner is het aardig om te zien hoe Nederland zich destijds opwond over een vermeende onrechtvaardigheid in de regels. In zijn in 1983 uitgekomen boek *Schaakwerk I, analyses en studies* betoogt Jan Timman dat de maximin van genoemd eindspel 77 zetten bedraagt. Dit is dan ook de reden dat de FIDE in haar congres te Thessaloniki (1984) de 50-zettenregel voor dit eindspel heeft uitgebreid tot 100 zetten. In het licht van de kennis die we nu over het eindspel hebben is deze beslissing *opmerkelijk* te noemen. Trouwens het valt niet moeilijk de drie willekeurige eindspelen waarvoor een uitzondering op de 50-zettenregel is gemaakt aan te vullen tot tien of vijftien. Daar komt dan nog bij dat een aantal van deze eindspelen eerder voor zo'n uitzondering in aanmerking komt dan het Timman-Velimirović eindspel omdat:

- 1) bedoelde eindspelen vaker in de praktijk voorkomen (b.v. dame + pion tegen dame) en
- 2) bedoelde eindspelen een veel groter percentage stellingen kent dat meer dan 50 zetten vereist.

Slechts 515

Over het Timman-Velimirović eindspel wordt nog steeds druk gesproken en geschreven. Na de primeur in *Schakend Nederland* (Een database voor Rio, 1987, No. 9, pp 23-24), waarin een analyse van Timman aanzienlijk

■ JAAP VAN DEN HERIK

bekort werd, is het constructieprogramma onder andere na aanwijzingen van Timman aangepast door Najib Nakad.

Naast 15 uitzonderingen, door Timman haarfijn aangegeven, vonden wij (van den Herik, Herschberg en Nakad) bij de voorbereiding van een artikel voor de *ICCA Journal* echter nog een aantal smetjes waardoor wij het programma opnieuw draaiden. De nieuwe resultaten hadden geen verandering van reeds gepubliceerde analyses ten gevolge. Wel vond ex-wereldkampioen Karpov een verbetering in de analyses van de 15 Timman-uitzonderingen (zie *Computerschaak*, april 1988). Al met al betekent dit dat we nu, zij het met enige reserve, stellen dat het aantal niet-gewonnen posities (gegeven de constructievoorwaarden) 1.045.114 bedraagt en het aantal gewonnen posities: 3.651.386.

Van het aantal gewonnen posities zijn er slechts 515 die meer dan 50 zetten vergen tot de winst (mat of materiaal slaan).

Het aantal uitzonderingsposities ten aanzien van de 50 zettenregel is derhalve slechts weinig meer dan 0.01% van het aantal legale posities.

Een maximin van 54

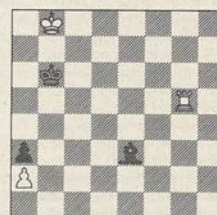
Het zou natuurlijk nog zo kunnen zijn dat Timman-Velimirović nu juist behoort tot die 0.01%. Dat is niet het geval: Donner en Timman blijven boeien, maar het objectieve oog kan achteraf glimlachen. Na Velimirovićs blunder Kf7-f8 behoefde de winnende variant (optimaal spel van

beide zijden) slechts 36 zetten in beslag te nemen.

Timman deed er uiteindelijk 37 zetten over, maar op het spel van beide grootmeesters was wel het nodige aan te merken. U kunt dit allemaal nalezen in het RL-rapport van H.J. van den Herik, N. Nakad en D. Onneweer *De constructie van een database voor het eindspel KRP(a2)KbBP(a3)*, gepubliceerd door de Rijksuniversiteit Limburg, Faculteit der Algemene Wetenschappen, Vakgroep Informatica (f 10,- giro 2103100 t.g.v. budget no. 254064; inlichtingen bij Mw. Hadewych Bollen 043-888501).

Het gehele eindspel kost vanuit de meest ongunstige positie 54 zetten. Er zijn twaalf van zulke stellingen. Elf stellingen hebben een aantal gemeenschappelijke kenmerken, b.v. de zwarte koning op g8 of h7, één stelling valt er buiten (zie hieronder). Een op de laatste stelling gelijkende positie werd door Timman gevonden en tot winst geanalyseerd in 77 zetten; achteraf bleken 51 zetten nodig en voldoende.

Een van de twaalf

De gegeven winstvoering van de diagramstelling komt in grote trekken overeen met de ideeën van Timman, de uitvoering is alleen veel efficiënter.

1. Td5 Lc1 2. Td8 Lb2 3. Te8

Le5 4. Ka8 Lb2 (La1, Lf6, Lg7, Lc7).

De nu ontstane stelling is een winst-in-50-stelling. Met de Toren op e2 (in plaats van c8) hebben we Timmans uitgangsstelling op het bord (een winst-in-51 stelling). Zijn grootmeesterlijke intuïtie bracht hem derhalve heel ver bij het identificeren van maximin-stellingen. Het vervolg van onze analyse luidt:

5. Te4 Kb5 6. Tc2 Kb4 7. Te6 Ld4 8. Kb7 Lc5 9. Ta6 Kb5 10. Ta8 Lb4 11. Kc7 Kc5 12. Kd7 (Ta6) Kd5 13. Ta6 (Ta4) Kc4

(Kc5, Lf8) 14. Ke6 Kb5 15. Ta8 Kc5 16. Tc8 Kd4 17. Td8 Ke4 (Kc5) 18. Ta8 Kd4 19. Ta4 Kc4 (Kc5) 20. Ke5 Kb5 (Kc5) 21. Ta8 Kc4 22. Ke4 Le7 23. Tc8 Kb4 (Kb5) 24. Kd5 Lg5 25. Tb8 Ka4 26. Kc4 (Kd4, Ke4, Tg8) Ld2 27. Kd3 (Tc8, Te8, Tg8, Ta8) Le1 (Lf4, Lb4, La5) 28. Kc2 (Tb6, Tc8, Tg8, Ta8) Lg3 (Lh4, Lb4) 29. Tg8 Ld6 30. Tg6 Lc5 (Lb4, Le7, Lf8) 31. Tg4 Kb5 32. Kb3 Le7 33. Tg3 (Tg2, Tg1, Tg6, Tg8, Tf4) Ka5 (Ld6, Lc5) 34. Tg7 (Tf3, Te3) Ld6 (Lc5) 35. Kc4 (Td7) Lb4 36. Tb7 Ld6 37.

Ta7 Kb6 38. Ta8 Kb7 (Le7) 39. Te8 Kc6 (Lf4) 40. Te6 Kd7 41. Kd5 Lb4 42. Te3 (Ta6) Kc7 43. Te4 Ld6 44. Tg4 (Th4, Tc4, Ta4) Lf8 45. Tf4 Le7 46. Tf7 Kd7 47. Ke5 (Tg7, Th7) Kd8 48. Ke6 Lc5 (Lb4) 49. Tf5 Lb4 (Lb6) 50. Tb5 Le7 51. Td5 Ke8 52. Ta5 Kd8 (Kf8) 53. Ta8 Kc7 54. Kxe7. Met overgang naar een gewonnen eindspel.

Het zal duidelijk zijn dat de database ontzettend veel schaakkennis bevat die zelfs met moderne Artificial-Intelligence technieken moeilijk op te sporen is.

Schakend Nederland - april 1988

Prof. dr. H.J. van den Herik: Opwinding over regels (eindspel Timman-Velimirovic)